

Ликарчук Д., аспірантка кафедри політології, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), dashauk8899@gmail.com

Парламентський конфлікт: правляча коаліція vs. опозиція

Актуальність конфліктів виділяється не тільки в соціальній і психологічній сферах, але і в політичній діяльності. Сьогодні особливе уваження в політичній конфліктології викликають парламентські конфлікти, які походять між правлячою коаліцією і опозицією. Увага в даному питанні зосереджена на інтересах, не тільки суспільства, які відходять на другий план, але і на власних – депутатських. Такі конфліктуючі сторони, особливо в Україні, не враховують наступні наслідки парламентського конфлікту. Значне уваження в питанні парламентських конфліктів між правлячою коаліцією і опозицією, надається правительству.

Ключові слова: конфлікт, політичний конфлікт, парламентський конфлікт, правляча коаліція, парламентське більшіство, опозиція, парламентське меншіство, правительство.

* * *

УДК 327:32.019.5

Нагорняк Т. Л.

доктор політичних наук, доцент, професор кафедри політології, Донецький національний університет (Україна, Донецьк), nagornyak@yandex.u

КОНФЛІКТ ДЕРЖАВИ І СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Зрілість державності завжди корелюється з міцністю самоідентифікації нації. Якість такої кореляції стає визначальною і часто вдосконалюється під час випробувань. Події кінця 2013 – першої половини 2014 рр. в Україні викрили конфлікт між Державою та Суспільством, який мав наслідками руйнацію цілісності країни, війну в Донбасі, травму ідентичності прикордонних територій та виклик для територіальних громад.

Ключові слова: “Майдан”, “Держава і Суспільство”, “Україна – 2014”, “війна в Донбасі”.

Миру без війни ще не існувало [7], а світовий розвиток ставий у своїй зміні циклів колонізації (затвердження імперій / конфедерацій, рух до біполярності, зміцнення військово-технологічного потенціалу людства, глобальність економіки та ідентичності) та деколонізації (територіальна реконструкція світу, зрушення акцентів розвитку у бік соціального капіталу, брендинг “комфортних місць”, периферійність капіталізму). Кожен соціально-політичний зрушення (війна і державний переворот, тероризм і СНІД, природні катаклізми та зміни соціального дисплею), як аттрактори таких циклів, актуалізують питання зрілості взаємовідносин Держави і Суспільства. Форматом таких взаємовідносин можуть виступати релігія, політичний режим, соціальний контракт, встановлюючи системні правила гри, за якими політична підтримка державних інститутів масами конвертується в зростання прибутків населення різного роду (економічної стабільності, правового, матеріального та соціального захисту населення, поширення можливостей та забезпечення перспектив росту системи в цілому, її символічного та соціального капіталу). Обраний формат взаємовідносин Держави і Суспільства виступає стрижнем модернізації системи, відповідальність ключових акторів (влади, громади, бізнесу, медіа-середовища) та відповідність їх діяльності єдиній стратегічній моделі, якої прагне система, є основним чинником її успішного оновлення. Контрольні точки взаємовідносин держави і суспільства віддзеркалює медіа-простір. Якість останнього (як національного, так і світового – зовнішнього до системи, що трансформується) закріплює за медіа-представниками ролі від професіоналів, що здатні створювати адекватну картину світу до “стерв’ятників”, які проти усіх, та обслуги окремих ак-

торів, їх рупорів та райтерів. Полідисциплінарні дослідження взаємовідносин між Державою та Суспільством, доводять, що вони обумовлені принципами, які сформовані:

– історично (форма взаємовідносин держави та індивіда, територіальний устрій, адміністративне управління, історична пам’ять) та цивілізаційно (ментальні риси населення, його етнічний склад та моделі світосприйняття, здатність до самоорганізації, та аутентичні форми політичного гено-тексту (автентичного пласту ментальних цінностей народу, що віддзеркалюються у вербальних та невербальних дискурсах) [13–14; 18];

– геоеконімічно (фактори первинної природи (ресурси, локація) та створені людиною чинники розвитку (традиційні капітали системи [8] (фінансові потоки, агломераційний ефект, людський капітал, інфраструктура, тип економіки та управління) [11];

– поточним соціальним дисплеєм (соціальна стратифікація населення, групи інтересів, соціальні ролі, пріоритетність та статусність інтеракцій в суспільстві, соціальні коди [10], інтелектуальний та культурний ресурси нації, зрілість територіальних громад);

– політико-інформаційним середовищем (політичні дискурси та фено-текст системи (сучасні прояви політичного тексту у вигляді меседжів і промов, що продукують автори і модератори тексту з метою встановити контроль над центром структури політичного тексту) [13], організація влади та розвинутість громадянського суспільства, прозорість виборів та системи правосуддя, зрілість політичного ринку, якість медіа-поля, забезпечення політичних прав і свобод громадян).

Перераховані групи принципів-умов є “територією”, де народжуються цінності політичної нації. Принципи (чи задані умови) не є цінностями. “Принципи – це територія. Цінності – це карти. Якщо ми цінуємо справжні принципи, ми приходимо до істини – до розуміння явищ такими, якими вони є насправді. Принципи подібні маякам, які вказують шлях. Це природні закони, які неможливо порушити. Принципи – це спрямовуючі людської поведінки, які, безумовно, володіють стійкою і постійною цінністю” [Stephen Richards Covey, “The Seven Habits of Highly Effective People” (1989)].

Маючи принципи, на підставі яких ведеться діалог між суспільством та державою, держава-нація має напрацювати цінності й вкласти їх до Центру структури тексту суспільства (це принциповий, системоутворюючий ціннісний стрижень, на який орієнтується нація – ціннісні установки суспільства, які позитивно сприймаються абсолютною більшістю населення) [20], що б виступав однаково визначальним маяком у діяльності державних інститутів, медіа-представників, суспільства. Мірилом кожної виборчої кампанії, інформаційної пропаганди, соціальних запитів, громадських рухів, бізнес-проектів та ефективності уряду.

Події кінця 2013 – першої половини 2014 рр. в Україні стали кульмінацією протистояння Держави і Суспільства у форматі “верхи” не хочуть, а “низи” змогли. Ця стаття є спробою автора усвідомити сутність українських подій кінця 2013 – першої половини 2014 років по осі конфлікту Держава – Суспільство у контексті подальшої модернізації України. Протистояння Держави і Суспільства в Україні тлумачаться автором як результат “напрацювань” системи у контексті її модернізації на

2013 рік, серед яких, об'єктивні та суб'єктивні (відповідно до діючих ключових фігур) чинники:

– історико – об'єктивні (централізований етатизм в управлінні та соціальний запит на “сильну руку” в населення у наслідок тривалого несамостійного розвитку українських земель, територіально–адміністративний устрій – спадок радянської системи, непорозуміння між Заходом та Сходом України відносно символів, що містить історична пам'ять й аутентичні форми політичного генотексту) та цивілізаційні (суперполіетнічний склад населення (більше 130 етносів), схильність до хуторянства, вільнодумства, ширості та родинності, самоорганізація в малих групах);

– геоеконімічні об'єктивні (багата природними ресурсами країна із локацією на перехресті європейських шляхів, в наслідок державного управління, відтік активів за кордон (як фінансових потоків, так і людського капіталу), високий агломераційний ефект із депресивними прикордонними пустощами, слабка інфраструктура, ручне керування економікою, хибна екологія);

– поточний соціальний дисплей українського суспільства (сплощення піраміди соціальної стратифікації населення (маргіналізація середнього класу), непрозорі соціальні ліфти, формування клік, де особистісна відданість пріоритетніша за професіоналізм, зрощення фінансового і політичного капіталу, локальні групи інтересів (регіональні ФПГ, “Сім'я”) та соціальні ролі для “своїх”, примітивні соціальні коди, високий рівень інтелектуального капіталу нації та якісні зрушення у бік посилення соціального капіталу груп, незрілість територіальних громад);

– поточне політико–інформаційне середовище (пустота Центру структури українського тексту, суперечність політичних дискурсів та фено–тексту України, непрозора організація влади й виборів, системи правосуддя, заангажованість мас–медіа та НГО, незрілість політичного ринку, порушення політичних прав і свобод громадян, монополізації влади президентом В. Януковичем, фактично монопартійність, парламентські вибори – 2012 без виборів, відсутність інформаційної та національної політики в Донбасі та АРК протягом усіх років незалежності, слабкий національний брендінг [16], суперечливі кроки зовнішньої політики, інформаційна війна ззовні, симулякризація основних смислів української нації).

В наслідок безвідповідальної діяльності Держави з питань подолання протиріч (які підкреслено вище), Україна продемонструвала світу безпрецедентний приклад самоорганізації Суспільства “знизу”. За своїм соціально–політичним змістом, події кінця 2013 – першої половини 2014 років в Україні та особливо військовий конфлікт в Донбасі є найважливішою складовою загальносвітового феномену самоорганізації суспільства проти політикуму, який не здатний презентувати інтереси суспільства та брати на себе відповідальність за громадян.

*Геополітичний зріз протестів
кінця 2013 першої половини 2014 рр. в Україні*

Найвний геополітичний конфлікт між імперіалістичними системами США та ЄС з одного боку, та російським субімперіалізмом з іншого. Серед предметів конфлікту – контроль над Україною і спроби економічного

ослаблення суперників шляхом втягування в цей конфлікт (введення санкцій з боку ЄС для РФ, в Україні – з боку РФ та пострадянських держав, що її підтримують, інтереси енергетичної індустрії США та РФ, інформаційна війна світового масштабу, докази причетності української та російської сторони до загибелі пасажирського літака “Боїнг–777” Малайзійських авіаліній). Ескалація геополітичного конфлікту на фоні активізації політичної кризи в Україні, набуває як відкритих форм засудження ролі РФ у військовому конфлікті в Донбасі, так і містить елемент змови щодо України (визначеність зон впливу в т.зв. “федерації” під спільним протекторатом). Геополітичний конфлікт США/ЄС з РФ має реальні втілення у військових операціях на території України кінця 2013 – першої половини 2014 років та в контрольованому розпалюванні повномасштабної світової війни.

Як наслідок геополітичного тренду тяготіння світу до біполярності, периферійний капіталізм та перехідні суспільства стають уразливими в першу чергу. Зверх–держави світу претендують на контроль цих територій і ресурсів, національні уряди не здатні протистояти з багатьох причин (корумпованість і державне зрадництво серед яких не останні), суспільства самоорганізуються заради національних інтересів, територіальної цілісності та соціальної справедливості, долаючи випробування національного духа. Російський політолог Т. Ворожейкіна констатує: “У 2011–2014 рр. протестні виступи поширилися від Ріо–де–Жанейро, Сан–Пауло і Каракаса до Мадрида, Тунісу, Каїра, Софії, Стамбула, Москви і Бангкока. Всі ці протестні рухи об'єднувало гостре невдоволення сформованими інститутами, які не дозволяють людям домагатися своїх цілей за допомогою легальних політичних каналів. Це торкнулося як авторитарних (у Венесуелі, Україні, Росії і арабських країнах), так і демократичних (у Бразилії та Іспанії) політичних режимів. У більшості випадків протест проти корупції, що пронизує державні інститути і правлячі групи, ставав найважливішим фактором, що об'єднував тих, хто вийшов на вулиці. У цьому протесті злилися самі різні вимоги – від соціальної справедливості і більшої рівності до демократії і чесних виборів. Ці рухи неможливо адекватно описати в традиційній “праволівій” системі координат. Десятки, а то й сотні тисяч людей виходять на вулицю, спонукувані в першу чергу гострим почуттям неприйняття політичного устрою, в якому вони, по суті справи, позбавлені права голосу... Досі Україна погано використовувала можливості, які відкрилися перед нею і після отримання незалежності в 1991 р., і після “помаранчевої революції” у 2004 р. Бути може, на цей раз зміна влади і суспільства і взаємовідносин між ними не залишаться “великою ілюзією” української революції; а російська влада, головний душитель і руйнівник її демократичного потенціалу, зрозуміє, зрештою, що в Україні їй протистоїть сильніший духом супротивник” [9]. Зв'язок між геополітичними та соціально–економічними чинниками протистояння держави та Суспільства в Україні тісний. Показовим є факт, що в структурі боргу України близько 60% становлять боргові зобов'язання перед США і 30% перед Російською Федерацією. І це може буде використовуватися ними для тиску на політичне керівництво України.

*Соціально-економічний зріз протестів кінця 2013 р.
першої половини 2014 р. в Україні*

Слід зауважити, що в Україні, незалежно від прапорів і гасел, усі майдани кінця 2013 – початку 2014 років мали економічну складову і повстали у першу чергу проти олігархізації влади, соціальної несправедливості, люмпенізації не просто окремих професійних страт, а цілих територій, вимивання середнього класу в суспільстві. Просто олігархи у кожного майдану були свої (влада В. Януковича для одних і “київська хунта” для інших). Майдан кінця 2013 – першої половини 2014 рр. – масова багатомісячна акція протесту в центрі Києва, що почалася 21 листопада 2013 р. у відповідь на призначення урядом М. Азарова підготовки до підписання економічної частини угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом.

Економічні страйки проти політики уряду М. Азарова розпочиналися у невеликих містах (Краснодон, Кривий Ріг, Торез). По мірі поширення масових протестів й трансформації їх у Євромайдан/ антиМайдан, а потім у війну на Сході України, ставало більш помітним (для усіх регіонів) зростання тарифів і загравання з олігархами нового уряду А. Яценюка, нагнітаючи ескалацію конфліктованості між центром і регіонами, між Донбасом та іншою Україною, між мігрантами зі Сходу та тими, хто залишився в зоні АТО (антитерористичної операції). Протестний рух, артикульований на соціально-економічній основі, постійно переводився у політичне поле як геополітичними акторами, так і представниками українського політикуму, які прагнули отримати дивіденти за рахунок самоорганізації суспільства.

Проте, обсяг тіньового сектору економіки складав 50% (за офіційними даними) [21]. Позитиву у такому показнику мало, але слід вказати, що специфіка української тіньової економіки – у можливості неформальних здобутків не тільки олігархами, а й простими людьми. І це рятувало на перших етапах монополізації тіньової економіки (у 2010 р.) при постійному зростанні безробіття в промислових містах та селах України. В суспільстві сформувалась практика обману Держави на усіх рівнях. Логічно, що централізація економіки в руках “Сім’ї”, повернення її в початок 1990-х із “смотрящими” в регіонах, зовнішнє управління концернами та корпорациями призвели до додаткових податкових, банківських, фінансових та гуманітарних схем, а в результаті до “смерті” малого і середнього бізнесу, збільшення верстви безробітних, зростанню кількості людей, що мешкають за межею бідності в Україні (офіційно 35%, неофіційно – 55% населення країни [15]). За таких умов, громадські протести й військові операції на Луганщині і Донеччині перевели економіку в режим воєнного часу без офіційного введення військового стану, що обернулося в результаті наступним:

– 3 жовтня 2013 р. національну валюту (гривню) девальвували більш ніж на 50%. З початку 2014 р. інфляція в річному виразі склала більше 30%.

– Рівень життя населення впав приблизно на 25%, падіння реальних доходів – майже на 20% (до \$ 250). В реальності – значно гірше (– авт.).

– Ціни на пальне піднялися на 35–40%, на різні сорти хліба – від 30 до 70% [22].

– Міграція мешканців Донбасу призвела до того, що Донецьк – лідер в ефективності корпоративного управління, у доступності новітніх технологій та за рівнем розвитку бізнесу в Україні – не просто майже припинив свою промислову та фінансову діяльність, а залишився пустим й вмираючим через осередки сепаратизму, розташування бойовиків–найманців, перетворившись у фронтову зону АТО.

Україна названа:

– однією з найбідніших країн у світі, на рівні з Африкою [5],

– державою з частково авторитарним режимом на рівні з Косово [4],

– місцем із нещасливими людьми, поряд з Зімбабве та Суданом [6],

– корумпованою країною (на одному рівні з Конго й Центральноафриканською республікою) [3].

Артикуляцію протестів на Донбасі навколо соціально-економічних проблем спробували використовувати як офіційний Київ, так і самопроголошені уряди “народних республік” ДНР та ЛНР. На етапі їх реалізації не відбулося а ні втілення у життя проголошеного на майданах, а ні об’єднання громади без політики в єдиному антиолігархічному прориві для України. Офіційний Київ вустами голови Уряду А. Яценюка (у контексті децентралізації від М. Гройсмана замість федералізації), запропонував під час Харківського круглого столу експеримент щодо економічної самостійності Донбасу, який має прокормити себе самостійно (пряма дотація бюджету на 180 тис. шахтарів становить 34 млрд. грн.). Серед рішень соціально-економічного спрямування, які проголошені “народним губернатором Донеччини” П. Губаревим, націоналізація власності великого приватного капіталу – першочергове завдання. Втілення в реальне життя країни обох пропозицій мало б колосальні наслідки для України і всього пострадянського капіталізму. Тобто могла виникнути ситуація свого роду “хитрості розуму”, як Гегель називав прокладання свого курсу історії крізь різні суб’єктивні дії.

Ультрареакційні російські націоналісти (“Русский Мир”, “Ізборський клуб”, “Восточный Фронт”) за підтримки УПЦ МП формально розпочали соціальну (не соціалістичну) антиолігархічну революцію, що й стало зрозумілим й прийнятним для більшості мешканців регіону. Але після арешта її ідеолога П. Губарева (“другого” після російських А. Дугіна та В. Крилова) трансформувалася у військову операцію професійних найманців з метою “спасення русских Донбасса” під керівництвом представників Москви О. Бородая, І. Стрелкова, О. Ходаковського та інших [19]. Євроінтеграційні гасла ідеологічних лідерів Майдану теж трансформувалися у переформатування державної влади, мобілізацію та швидке відтворення боєздатної армії при залученні громади, дострокові президентські вибори та АТО в Донбасі. Цій трансформації сприяла складна ситуація у взаємовідносинах регіональних політичних еліт та ФІП з ДНР/ЛНР. Спочатку там була присутня зацікавленість еліт в тиску на Київ з метою перерозподілу повноважень і фінансових потоків, але ситуація безумовно вийшла з-під контролю після виходу на перший план військового крила сепаратистів (Бородая – Ходаковського). Яскравим відображенням цього є як конфлікт “господаря Донбасу” Р. Ахметова і ДНР, так і рокировки у складі

керівництва сепаратистів (Захарченко – Михайлов). Міжолігархічні війни на території України й локально в Донбасі – теж складові чинники трансформації громадського руху у воєнний конфлікт. Ключовими гравцями чого виступають: – “дніпропетровські” на чолі із І. Коломойським (він давно знаходиться у конфронтації з Р. Ахметовим й після повернення в Україну та отримання посади губернатора Дніпропетровщини, демонструє загальнодержавні претензії (батальйони “Дніпро”, укріплення державного кордону, бізнес–конфлікти з РФ в АРК, участь у парламентських виборах та локальний контроль Південно–Східних областей); – неоднорідні “донецькі” – Р. Ахметов, оточення В. Януковича (В. Пшонка, В. Захарченко та ін.), група реваншистів ПР У (О. Єфремов, Т. Бахтєєва, М. Левченко), група “младореформаторів” (В. Хомутиннік, О. Клименко, С. Арбузов та ін.), “київські, що мають інтереси в Донбасі” (В. Медведчук, П. Порошенко, А. Яценюк та ін.).

Економічно вигідний сценарій для України за цих умов був можливий, але він так і залишився в історії як її нереалізований шанс. Зіткнення нової економічної політики офіційного Києва та “народних республік” могло стати не стільки конфліктом Держави (центру) і сепаратистів, скільки класовим конфліктом (який і придушили усі його сторони, підмінивши соціально–економічну боротьбу політико–територіальною війною з серйозною бронетехнікою і масовими жертвами (через загрозу власній олігархічній системі в РФ та в Україні, в т.ч. й Донбасі). Чисто умоглядно, таке об’єднання прогресивних компонентів Майдану і антиМайдану на основі соціально–економічної програми розолігархізації України “знизу” і відмови від зовнішнього впливу – той малоімовірний шанс “чуда” для України, яке не сталося.

В результаті – на кінець липня 2014 року – Україна у стані війни, політичної й економічної кризи та гуманітарної катастрофи готується до переобрання парламенту.

Політичний зріз передумов та наслідків протестів кінця 2013 першої половини 2014 рр. в Україні

Президентські і місцеві вибори 2010 року дали старт зміцненню вертикалі влади “донецьких” у столиці і в регіонах. За рівнем “кумівства” у політиці Віктор Янукович значно перевершив Віктора Ющенка. “40 осіб з найближчого оточення Президента (брати, сестри, діти, куми) займають різні пости в держорганах, судах і працюють депутатами Верховної Ради або місцевих рад. Всі разом вони утворюють загін чисельністю майже в 100 осіб” [12; 22]. На початку 2011 року в лексикон українців входить фраза “Я з Донецька”, що набуває формат загрози і великих претензій. Реванш ПР після програшу в 2004 році був блискавичним і всеосяжним. Україна у 2011 році перетворилася на піраміду з єдиним центром управління, де “вірність лідерів партії” і “партійна доцільність” – були найвищими критеріями залучення в команду президента. Обидва критерії включали в себе територіальну приналежність. Міграція “донецьких” в Київ поряд із демографічними показниками 2011 року позбавили Донецька статусу “міста – мільйонника”. За перші місяці президентства В. Янукович створив єдину вертикаль влади, зробив масштабні кадрові перестановки як в центральних, так і місцевих ор-

ганах влади. 2012 рік був парламентським. Він вже увійшов в політичну історію України як рік виборів без вибору, бо усі п’ять політичних партій, що пройшли до ВРУ, були проектами президента й не збиралися створювати йому опозицію (КПУ, ПРУ, “УДАР”, ВО “Батьківщина” та “Свобода”).

Керованість “зверху” та свавілля судів і міліції, фіскальних служб та ЗМК призвела до політичних протестів, перший з яких отримав назву “Врадієвський Майдан” – акції народної непокорі в СМТ Врадіївка (Миколаївська область) та в ряді населених пунктів України, включаючи Київ, у період з 30 червня по 15 серпня 2013 року. З 7 по 17 липня 2013 жителі Врадіївки (разом з представниками політичних партій “Удар”, БЮТ, “Свобода”) ініціювали “похід на Київ” (400 км). Мітинги проти свавілля міліції пройшли в Донецьку і Львові, Одесі та Івано–Франківську, Запоріжжі та Дніпропетровську, Сімферополі та Харкові. Головною вимогою було покарання винних у Врадіївському злочині, в інших злочинах міліції та відставка міністра внутрішніх справ О. Захарченка. Врадієвський Майдан було придушено “Беркутом” та іншими силами МВС У, але це стало початком багатомісячної акції протесту, що почалася в столиці 21 листопада 2013 р. у відповідь на призначення урядом М. Азарова підготовки до підписання угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом і підтримана виступами населення в більшості містах України. Після Вільнюського саміту “Східного партнерства” (28 – 29. 11. 2014 р.), розгону наметового містечка опозиції та прийняття 16 січня 2014 р. Верховною радою законів, що передбачали посилення санкцій за участь у масових протестах, Майдан прийняв принципово антипрезидентський та антиурядовий характер.

За півроку (з обрання нового парламенту в жовтні 2012 р. та до масових протестів по всій Україні влітку 2013 р.) В. Янукович та його команда знизилася свій рейтинг довіри до 3%, дозволив проросійському оточенню (С. Ключев, В. Медведчук, В. Пшонка, О. Захарченко, С. Курченко, О. Клименко) зіграти свою гру з ним особисто й з країною. Деякі експерти пов’язують остаточну втрату президентом державницьких принципів управління з хворобою та смертю одного з консультантів Президента Ю. Левенця.

22 лютого 2014 р., після втечі В. Януковича з країни, Верховна рада прийняла постанову “Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень і призначення позачергових виборів Президента України” на 25 травня 2014 р. З 23 лютого обов’язки президента України були покладені на голову Верховної ради Олександра Турчинова. Виборча кампанія в основному розгорталася між Ю. Тимошенко (яку звільнили за вимогами Майдану з в’язниці) та П. Порошенка (компромісною фігурою для суспільства, економічних та політичних еліт). Президентським виборам передували анексія Криму Росією на підставі референдуму, Вихід України з СНД, “Російська весна”, повернення України до Конституції 2004 року, масовий вихід депутатів ВР з партії регіонів, переформатування парламенту та ряд достатньо поспішних законів, прийнятих ВРУ, теракти в Одесі та Маріуполі, які збільшили кількість тих, хто прийшов на “референдуми” в Донбасі з метою виступити проти “фашистів, які вбивають людей”, обумовили піар–кампанію Р. Ахметова та призна-

чення людей І. Коломойського в державні органи влади на сході України. Прихід до влади в Україні колишньої опозиції і спроба скасування новим українським керівництвом закону “Про мови” спровокували політичну кризу в Криму і масові протести в південно-східних областях країни, які переросли у збройний конфлікт.

В Україні склалися декілька “фронтів”:

1) Інституційний (інститути влади та інститути самоорганізації суспільства). Формалізованим предметом першого фронту можна вважати зовнішній вектор розвитку. Прихильники Євроінтеграції – Інститути Майдану (Штаб національного супротиву, ВО “Майдан”, Народна Рада України), Фракції у ВРУ (ВО “Батьківщина”, УДАР, ВО “Свобода”), позафракційні депутати, КМУ (з 27.02.2014 р.), партія ДемАльянс, ГО (Межліс, Автомайдан, Ультрас, КПСД (Комітет патріотичних сил Донбасу), КВУ (Комітет виборців України), КУН, УП “Собор”, УНА–УНСО), обласні ради (Закарпатської, Львівської, Івано–Франківської, Тернопільської, Рівненської областей), Отряди самооборони, “Правий сектор”, “Нацгвардія”). Прихильники проросійського вектору розвитку України – МВС У, КМУ (до 22.02.2014 р.), Внутрішні війська, “Беркут”, “Грифон”, “Тигр”, ДАІ, СБУ, ГПУ, Партія Регіонів, ВР АРК. Прорядові політичні та громадські утворення (“Восточний Фронт”, “Русский Мир”, “Єдиний вибір”. “Український фронт”, дружини правопорядку, Донські козаки. Обласні ради Херсонської, Донецької, Луганської, Харьковської, Дніпропетровської, Кіровоградської областей, ДНР (Д. Пушилін), ЛНР (В. Болотов), “Новоросія” (О. Царьов), офіційні представники Кремля на території Донбасу (О. Ходаковський, О. Бородай та інші).

2) Озброєний (військові угруповання офіційні та самостворені громадою). Предметом військового конфлікту, що розгорнувся в Луганській та Донецькій областях України, є адміністративно–територіальний статус Донбасу. Представниками Держави, що відстоюють цілісність території України та український Донбас є Нацгвардія, регулярна армія України, Генеральний штаб АТО, батальйони “Донбас”, “Днепр 1”, “Днепр 2”, “Айдар”, “Азов”, “Миколаїв”, “Полісся”, “Черкаси” та інші. Військові угруповання, які вважають, що Донбас має бути самостійним державним утворенням чи суб’єктом РФ, це – “Оплот”, “Восток”, “Слов’янське ополчення” (І. Гірін), “Зоря”, “Народне ополчення Донбасу” (І. Безлер), “Альфа” і ГРУ (РФ).

3) Соціально–політичний (учасники масових протестів та суспільні групи інтересів) фронт набув назв “Майдан” і “Антимайдан”. Як зазначалося вище, Майдан і проросійські протести в Донбасі (Антимайдан) за природою своєю є явищами аналогічними в тому плані, що більшість людей невдоволено саме соціально–економічною системою, корупцією влади та незахищеністю населення. Можна стверджувати, що Майдан не був однорідним та з часом набував різних форм боротьби. Безпрецедентним був Перший Майдан (до відставки В. Януковича та його Уряду), куди вийшла інтелігенція та представники крупного та середнього бізнесу, студенти та пенсіонери – усі верстви населення з України в серці. Переобравши владу, вони повернулися в свої оселі й на робочі місця, а на Хрещатику створився інший Майдан, який висловлював свій протест все більш у крайній і примітивній формі – різновидів націоналізму

або геополітичної орієнтації через архаїчність та агресивність реакцій, патріархальність політичної культури. Громада Києва й не помітила як столиця перетворилася на брудне місто, у серці якого в наметах знайшли притулок безробітні та небажаючі працювати люди, називаючи себе Майданом. Інша ситуація склалася в Донбасі. Перші Антимайдани формувалися під впливом адміністративного ресурсу Партії регіонів (яка охопила не тільки місцеву владу. А й усіх керівників підприємств та значну кількість бізнесменів) та російських медіа. Майдан Донецька містив інтелігенцію, студентство та європейсько налаштованих людей. В одному місці на сусідніх площадках стояли дві різні громади, які не хотіли чути один одного, і кожного разу такі публічні акції закінчувалися бійками та мирними жертвами, які відбувалися при невтручанні міліції та інших органів правопорядку. Останній фронт соціальних протиріч вийшов за межі мирних акцій протесту, а територіально – за кордони Донбасу і України. Кожна з соціально–політичних груп отримала підтримку. Майдан з боку інших регіонів України, Антимайдан з боку РФ. Ідеологічне протистояння мешканців одного регіону перетворилося на війну української армії з іноземними бойовиками та своїми громадянами–прихильниками розколу держави.

За таких умов відбулися позачергові вибори в Україні, які для більшості стали “виходом”, бо з’явився той, на кого можна перекласти усю відповідальність. І в цьому так само були одностайними мешканці як Заходу, так і Сходу України. На фоні системної кризи, окупації двох областей України, анексії Криму Росією і зовнішнього тиску, перемога П. Порошенка на президентських виборах була впевненою, в один тур (54,7%). Крим не приймав участі в голосуванні, у Донбасі відкрилися 9 з 34 ділянок через контроль території сепаратистами. 27 червня 2014 він підписав Угоду про асоціацію з Європейським Союзом (економічну частину).

Найбільш радикально налаштовані мешканці Донбасу охрестили державну владу “київською хунтою”, а учасників акцій протесту “майданутими”, “бендеровцями” та “фашистами правого сектору”. Радикальні представники Західних областей вважають за можливе узагальнено називати мешканців Донбасу “ватниками”, “колорадами” та “рашистами”. Змістовно ДНР і ЛНР є військовими хунтами (ЛНР з самого початку, ДНР після перевороту, що відбувся за референдумом 11 травня 2014 р.) з ультраправим клерикалізмом (крайньою націоналістичною ідеологією), що рухомі сепаратистською ідеєю перемоги Руського Миру в світі, зірвали президентські вибори, розгорнув переслідування своїх супротивників, використовуючи широкий спектр асоціальних методик (теракти, обстріл житлових масивів до руйнування цілих районів, викрадення людей/дітей, рекет, мародерство, залякування мирного населення).

Українська держава за сучасних умов має самий правий уряд в Європі (в більшості європейських парламентів крайній партії як правого, так і лівого толку на шталт КПУ чи ВО “Свобода” майже не представлені) і є надзвичайно небезпечні сигнали (спроба заборонити діяльність КПУ та ПРУ, санкції Державного Комітету телебачення та радіомовлення України відносно ЗМК, що транслюють пряму мову представників ДНР та ЛНР та ін.), що складаються в тренд зрощення репресивного

апарату з крайніми (ідеологічно) організаціями. Тобто в разі запобігання цим тенденціям, можливе відтворення ситуації латиноамериканських диктатур. Слід зауважити, що початок такого тренду було закладено ще владою В. Януковича, коли насильство на адресу протестуючих на Майдані здійснювалося не ВСУ, а “тітушками” – найманцями–бойовиками, коли боротьба з інакомисленням переслідувалося СБУ, а прибутки “Сім’ї” зростали прямопропорційно виснаженню малого і середнього бізнесу та маргіналізації середнього класу України. Уряд А. Яценюка дотримувався до останнього часу означеного президентом курсу на Євроінтеграцію, поширював імідж Нової України в світі, але не зміг знайти компроміс із ВРУ, яка дуже важко підтримувала його непопулярні рішення та йшла курсом парламентської кризи. 24 липня 2014 року А. Яценюк, не отримавши підтримку Верховної ради на чергові пропозиції уряду, подав офіційно у відставку, аргументуючи її як результат розколу парламентської коаліції (через відмову “Удару” та “Свободи” перебувати в ній разом з Батьківщиною).

Протистояння інститутів та їх структурних одиниць обумовлено не тільки (й не стільки) ідеологічними позиціями, “скелетами” у шафі обранців Майдану, а переділом крупного капіталу в Україні. Інформаційно–політичне поле України перетворилося на “війну” І. Коломойського та Р. Ахметова, в якій парламент, прем’єр–міністр, ЗМК, а відповідно фіскальна, банківська, медійна та економічна системи країни стали заложниками олігархічних непорозумінь. Нічого особистісного – лише бізнес, результатом чого стають зламані долі простих людей, які втрачають роботу (через закриття підприємств чи зміну режиму роботи) або мають переселятися в інші області, куди переводять фірми їх власники, зламана психіка та деморалізований соціальний комфорт в наслідок олігархічних баталій на центральних українських телеканалах, не враховуючи навіть інтернет.

Непопулярні рішення А. Яценюка (КМУ) та лобювання президентом П. Порошенком питання про розпуск ВРУ та дострокові вибори парламенту 26.10.2014 р. – ознаки двох тенденцій, які стають сьогодні розчаруваннями Майдану. Перша – централізація влади в руках президента (бажання мати ручні ВРУ і КМУ і для відносної самостійності від олігархів у т.ч.). Тенденція не нова й саме з нею боровся Майдан. Друга тенденція – несамотійність рішень Держави (владних інститутів), що склалась в наслідок практичної відсутності незаангажованих чиновників, які б не виконували волю, не підгравали олігархам чи не були б самі представниками крупних ФПГ. Тому, рішення КМУ набули ознак терезів між лідерами крупного бізнесу. Відповідно й фракції в парламенті, підтримуючи своїх патронів голосують/не голосують за них. Тиск президента на ВРУ результує неприйнятими ініціативами Уряду. Вихід – націоналізація бізнесу усіх крупних олігархів за умов війни (що повністю співпало б з вимогами усіх майданів в країні й примирило б Суспільство, давши карт–бланш Державі) залишається мрією пересічного українця. Поки що урядові “санкції” діють вибірково, з оглядкою на власника. Залізрудний сектор Р. Ахметова є розмінною монетою президента. А. Яценюк, навпаки, здається враження, що грає на полі “господаря Донбасу”. Доказом тому мо-

жуть виступати його фіскальні ініціативи, які суперечать політиці президента й у даному випадку є швидко-руч створеними у супереч податковим ініціативам І. Коломойського. Голосування за проект Закону “Про внесення змін до Податкового кодексу України ...”, в якому гірничодобувний бізнес СКМ залишався недоторканим на відміну від інших галузей економіки теж підтверджує гру на користь Р. Ахметова, що отримала підтримку з боку фракції С. Курченка та С. Арибузова “За мир і стабільність” (див. голосування у ВРУ).

Через те, що на час написання статті, відставку Уряду не прийнято, та її готові підтримати лише КПУ та ПР (це не дасть конституційної більшості), можна зробити висновок, що це – урок шкоди емоційності в політичній кар’єрі для А. Яценюка та випробування для віцепрем’єра В. Гройсмана, який мав би очолити уряд на період до дострокових виборів ВРУ. Не залежно від фігури голови уряду, політика Держави буде розгортатися в інтересах США (через кредити МВФ) та чотирьох персональних акторів – П. Порошенка, С. Львовичкіна, Р. Ахметова і І. Коломойського. Конфронтація останніх двох забезпечуватиме відносно незалежність і право впливу президента на ринок в Україні (політичний і фінансовий). Серед ключових акторів немає Суспільства та інтересів тих, хто привів цих людей до влади, і хто може стати осередком нового сепаратизму в наслідок повернення України в домайданівські часи з новими обличчями. Це усвідомлює інтелектуальна еліта, яка становила значну частину першого Майдану (листопад 2013 р. – лютий 2014 р. в Києві). Криза державного управління в Україні, яка на фоні тривалої безякісної системної трансформації та безвідповідальної державної влади, вивела людей на вулиці заставила більшість пересічних громадян шукати зовнішнього патрона для вирішення внутрішніх проблем. Це добре організована помилка і крок назад від самоусвідомлення соборності та самодостатності української нації, яка проходить випробування зброєю. Прийде час, коли більшість українців переконається, що доки влада не стане простим ретранслятором Суспільства, інтереси останнього не стануть пріоритетними.

*Соціокультурний зріз протестів
кінця 2013 першої половини 2014 рр. в Україні*

Для характеристики соціокультурного зрізу непорозумінь Держави і Суспільства важлива історична пам’ять, яка трансформується в соціальний дисплей та специфіку інтеракцій соціальних ролей із локальними домінантами під час великих криз. Для українського суспільства – поліетнічного, мультикультурного, ідеологічно та соціально неоднорідного – тривалий час було притаманне панування правлячого класу (посадові повноваження + фінансово–економічні важелі впливу), який ефективно використовував регіональні соціокультурні відмінності для усунення соціально–економічних та політичних питань. Проте, вічно це тривати не могло. Для системи, що трансформується, особливо важливо постійно розуміти на кого спирається влада. Якщо Держава спирається на олігархів та діє в їх ім’я, то характер гібридності режиму буде тяготити в бік автократизму чи тотального контролю системи Центром (не залежно від персони президента). Якщо – на Суспільство, демо-

кратичні тенденції будуть прагнути паритетності його з Державою.

Таблиця

Становлення громадської активності в контексті МЖЦ взаємовідносин Держави і Суспільства

Протистояння Уряду Л. Кучми та президента Л. Кравчука, 8–23.06 – загальний довготривалий страйк трудівників Донбасу. Сесія Донецької обласної ради народних депутатів ухвалила рішення про недовіру Президентів України, а також вимогу провести всеукраїнський референдум про недовіру Президенту, ВР і радам народних депутатів усіх рівнів до 1 жовтня 1993 р. Результат – дострокові президентські вибори за підтримки ФПГ. Формування НПГУ (незалежної профспілки гірників	Протистояння Уряду П. Лазаренка та президента Л. Кучми, ідеологічні суперечки в ВРУ: про-президентські центристські партії з крайніми КПУ та НРУ. Загибель В. Чорновола та висилка за кордон П. Лазаренка на передодні президентських виборів. Результат – президентські вибори за підтримки ФПГ. Початок формування поляризованої партійної системи, двовекторність зовнішньої політики	Протистояння Уряду, ВРУ та президента Л. Кучми, ідеологічні суперечки у ВРУ як наслідок переділу крупного бізнесу. Результат – перемога правих на виборах до ВРУ та на президентських виборах – 2004. Протести по усій країні. Протистояння Заходу і Сходу. Формування та перемога опозиції “Сила народу”. Конфлікт зовнішніх акторів на території України = Помаранчева революція і Перший Майдан в Україні. Євроінтеграція України.	Недзедатні ВРУ, Уряд і Президент. Протистояння ФПГ. Напруга в суспільстві, протистояння ЮВТ і ВФЯ. Курс на Євро – 2012 (війни ФПГ за бюджетні субвенції). Результат – Перемога В. Януковича на виборах президента, російський вектор політики, централізація влади, економіки. Найвищий показник соціальної диференціації.	Протистояння влади і суспільства. Протести по усій країні. Протистояння Заходу і Сходу. Самоорганізація Майданів: 1) Врадівського проти свавілля міліції; 2) Євромайданів; 3) Майдану проти влади В. Януковича в Києві; 4) Майданів ДНР і ЛНР за Малоросію. Зовнішні чинники та військовий конфлікт в Донбасі. Результат – Дострокові президентські та парламентські вибори. Євроінтеграція України. Децентралізація.	
Україна 1994 рр.	1998–99 рр.	2001–2004 рр.	2010 р.	2013–2014 рр.	
9 – 11 років – 1 цикл – 1993 – 2004 рр.		9 – 11 років – 2 цикл – 2004 – 2014 рр.			
1991–1994	1995–1999	2000–02–2004	2005–2008–10	2011–2012	2013–14

Конкуренція між бандитами–гастролерами рано чи пізно повинна так чи інакше призвести до появи такого суб’єкта чи групи, який буде володіти перевагами в здійсненні насильства перед усіма іншими мешканцями даної території (встановлення авторитаризму на шталт влади В. Януковича). “З’являється так званий осілий бандит, структура стимулів якого істотно відрізняється від структури стимулів бандита–гастролера” (вони можуть бути несподіваними або погано зрозумілими (девіантними для суспільства та бізнес еліти, й через це дієвими). “Це виражається, в першу чергу, в скороченні ставки дисконтування очікуваних майбутніх доходів осілого бандита: майбутнє для нього стає дорожче, оскільки зменшується невизначеність. Останнє пояснюється тим, що осілий бандит, здійснюючи насильство (до якого не готові конкуренти), здатний контролювати певну територію, тобто припиняти появу на цій території бандитів–гастролерів” [17]. Так розвивалися цикли концентрації влади в “одних руках”, які закінчувалися протестними акціями суспільних груп, що призвели до масового протесту всього Суспільства в Україні. Модель життєвого циклу українського Суспільства виглядає приблизно наступним чином:

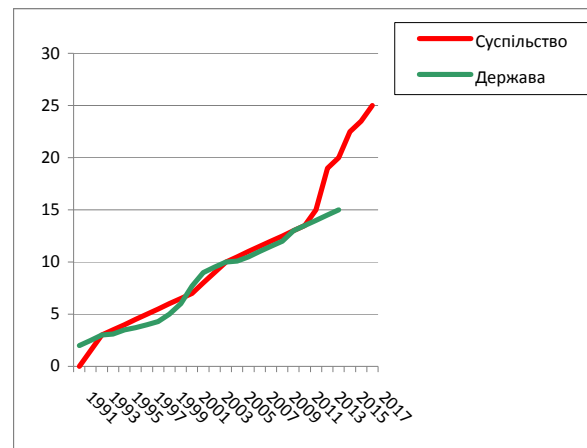

Рис. 1. МЖЦ взаємовідносин Держави і Суспільства

Соціальний контракт України тривалий час був схожий на “Модель осілого бандита” МакГіра – Олсона. Держава в цій Моделі перебуває в стані анархічної влади, а система може виявитися нежиттєздатною з цілого ряду причин. При такому розвитку подій на місці колишньої анархічної структури через якийсь час виникає система, в якій деякі індивіди або групи (як владні, так і ФПГ) мають переваги в здійсненні насильства перед усіма іншими індивідами або групами, але не володіють такими перевагами один перед одним (тримає війна клік). У таких бандитів немає стимулів не тільки сприяти виробництву суспільних благ, конструювати діалог з Суспільством, у них відсутні стимули до якого–небудь самообмеження й своєї діяльності. Іншими словами, “гастролер” діє в умовах структурної невизначеності, яка змушує його дисконтувати свої очікувані майбутні доходи за дуже високою ставкою (не через порозуміння з конкурентами, а через їх усунення в неправомірний спосіб). Це призводить до того, що бандит–гастролер буде прагнути максимізувати свій короткостроковий дохід”. Так відбувається із партією влади в парламенті, ключовими олігархами, президентами та їх оточенням.

Аналізуючи хвилі громадських протестів, видно, що усі вони виникали на фоні внутривладних непорозумінь (протистояння уряду чи парламенту з президентом) і використовувалися олігархами для перерозподілу ресурсів в країні шляхом приведення до влади “свого” президента. У цьому контексті Україна має вже напрацьований досвід кон’юнктурних майданів та страйків. Майдани за цілісність країни кінця 2013 року – перші в українській історії протести, які продемонстрували високу самоорганізацію громади та показали Суспільство реальним політичним актором. Перший раз Майдан постав проти влади олігархів як такої, що призвела до люмпенізації українців та намагалася стати на заваді реалізації громадянських прав і свобод – вирішувати долю країни. Ефективність системних трансформацій на думку Р. Дарендорфа [1], полягає в поступовості змін. Його “теорія трьох часів” зазначає, що темпоральні характеристики тривалості соціокультурних (дві генерації по 26 років), економічних (у середньому – 6 років), політичних (закріплення суспільних інновацій у новій

конституції – 6 місяців) зрушень принципово різні. Тому слід модернізацію політичної системи розпочинати з соціокультурного зрізу реформ через економічні до консолідації оновленої системи молодого політичного елітою із конституційним закріпленням модернізаційної моделі. Виходячи з циклів, можна констатувати, що у 2017 році слід очікувати народження нової пасіонарності, поширення активістської політичної культури за маштабом та кількістю учасників, і закінчення циклу по осі Держава – Суспільство. Результати військового конфлікту в Донбасі та парламентських виборів – 2014 стануть умовою подальших протестів (видно з граф-моделі, що суспільний протест зростатиме в період 2014–2017 рр.). МЖЦ державної влади на 2014 р. перебуває у фазі біфуркації, розвиток якої можливий за двома сценаріями: повторення попереднього циклу автократії з орієнтацією на олігархів чи новий цикл компромісного діалогу Суспільства і Держави в Україні).

Слід усвідомити соціальні активи і пасиви Майдану для подальшої модернізації країни:

1. Протягом років незалежності, Україна майже не вела політику *формування єдиної національної (політичної) ідентичності*, дозволяючи чужим ідеологічним осередкам (таким як “Русский Мир”, Центри НАТО та Євроатлантичної інтеграції України, румунські рухи) формувати широкі кола власних прихильників серед молоді та інтелектуальної еліти, громадських об’єднань та інформаційних агенцій. Особливо вдалою була їх діяльність на територіях з прикордонною ідентичністю (АРК, Донбасс, Буковина), які виявилися осередками сепаратизму. Для подолання таких тенденцій, Державі слід переглянути політику відтворення політичної нації українців, враховуючи етнічні та регіональні характеристики, залучаючи суспільство як до національного брендингу, так до самоорганізації територіальних громад з метою управління містами та регіонами. Ключовими чинниками за таких умов має стати *корекція політики у бік прозорості дій і рішень Держави та органів місцевого самоврядування, зміцнення соціального капіталу в суспільстві та відтворення політичної ідентичності держави-нації на базі територіальних та етнокультурних ідентичностей резидентів територій*. Соціальний капітал громади та капітал лояльності (відданості) окремих груп, за таких умов, здатний стати інструментом розв’язання протиріч між державою та суспільством унаслідок трансформації міжособистісної довіри громадян в інституційну довіру владі (як до членів своєї громади) та утворенню генералізованої суспільної довіри. Принцип довіри у формуванні влади та як підстава партнерства її з бізнесом і громадою здатна результувати стійкістю переконань резидентів територій у її цінності / перспективності та трансформувати сприйняття України зовнішніми спостерігачами у бік позитиву. Міжнародний імідж України – це один вектор державної політики, який потребує негайної реакції президента й уряду.

2. *Ведення АТО та її інформаційний супровід*, враховуючи жертви серед мирного населення, руйнування інфраструктури, блокування постачання населених пунктів продуктами і медикаментами, пропагандистський негативний ефект російськими ЗМК, що пояснює підтримку сепаратизму на референдумі. Усе це здатне в суспільній свідомості створити нову підставу протисто-

яння Заходу і Сходу на осі “ви (Донбас) винні у тому, що ми за вас гинули та за відтворення на ваших територіях терору”, а в Донбасі (особливо в промислових невеликих містах Донеччини та прикордонних РФ територіях Луганщини) в наслідок соціокультурна єдність з українським буде остаточно поховано навіть у разі відновлення адміністративної спроможності української держави на території Донбасу. Той рівень ненависті, який зараз існує між носіями різних ідеологічних чи геополітичних позицій, дивовижний. Склалася картина світу неприйняття опонентів, зникла можливість бачити в них не таких самих людей, як ти сам, а фактично демонізувати їх, радіти їх фізичному знищенню (не тільки бойовиків, а й тих мирних людей, що дотримувалися інших позицій). Зараз така екзальтація існує з обох сторін, і це говорить про те, що Суспільство вже функціонує в режимі громадянської війни, вже готове існувати у режимі партизанщини та доносів. Держава за таких умов відповідална за подальше мирне відновлення ментально єдиної України. За таких умов *нова інформаційна політика, перегрупування професійних кадрів, відновлення держзамовлення на перше робоче місце по всій Україні, міжпрофесійна стратифікація регіонів та спільні соціальні проекти* можуть пом’якшити вказану тенденцію.

3. Відчуваючи *новий цикл деколонізації*, занепаду імперій, які ще декілька років тому вдавалися непереможними, сакральна цілісність України є цінністю. Для закріплення її після перемоги України в війні в Донбасі, *слід працювати над Центром структури українського тексту*. Першочерговим у трансформаційних процесах є означення моделі соціуму, на досягнення якої він спрямований, і стратегії, що інституціонально конституювала б багатомірний соціокультурний простір з його автентичними властивостями за допомогою Центру структури політичного тексту України – тобто тими цінностями, антицінностями, які сприймалися б більшістю народу України однаково. В Україні даний концепт не реалізується. Стрижнева сутність цієї модернізаційної моделі, про яку йде мова, криється на гено-рівні цього політичного тексту, тобто у глибинному, архетиповому, аутентичному пласті соціокультурних цінностей народу. Український соціум трансформується досить повільно, постійно змінюючи внутрішні і зовнішні вектори процесу, за рахунок мотивів політичної цілеспрямованості того чи іншого політичного гравця. Конституційні зміни, творення законів з метою захистити свій бізнес і олігархічні інтереси, меседжі і промови політичних гравців, які спрямовані на отримання політичних дивідендів, однак не сприймаються українським народом, тому що не орієнтуються на архетипово задані і властиві саме українським реципієнтам цінності і не апелюють реальних і бажаних українцями перспектив. Непослідовність та недосконалість політичних реформ в Україні стали на заваді не створення сприятливих умов для динамічного розвитку політичного процесу на шляху дійсної демократизації українського суспільства, наслідком чого стали хронічні і досить гострі суперечності між гілками влади, між центром і регіонами, між провідними лідерами, між елітарними угрупованнями і т.ін. Все це не тільки привело до політичного розколу в суспільстві, а й до внутрішньополітичної кризи і низької діяльності провідних державних владних інститутів.

4. Донбас в українському дискурсі завжди почував себе обранцем. Тісне переплетення історичного розвитку, інтересів і господарства двох областей України Донецької та Луганської, зумовили неформальне об'єднання їх в загальний історико-культурний та економічний регіон Донбас (Донецький кам'яновугільний басейн). Фраза "Донбас годує всю країну", що мала рацію в кінці 1960-х – поч. 1970-х рр. за часів СРСР, трансформувалася в міф та проросла в свідомості представників цього регіону стереотипами "шахтар і металург – гордість країни", "чорне золото – сила Донбасу", "Донбас сам себе прокормить", "Донбас – сила і краса України". Щоб розуміти чому мешканці Донбасу демонструють відмінну від всієї України прикордонну самоідентичність, слід знати наступне: 1) це – прикордонний регіон з РФ, яка ні на один день з 1991 року не припиняла тут свою пропаганду. На тлі відсутності державної політики формування єдиної політичної нації, це мало результат – територіальна ідентичність ("я з Донбасу") пріоритетніша за громадянство. В Донбасі завжди, починаючи з радянських років, оберталися величезні гроші, існували бюджетні тіньові схеми, що притягувало в регіон кримінал. Мешканці Донбасу (як верхівка, так і робочий клас) були заможними за радянськими показниками добробуту і мали державну шану. Суспільство тут почувало себе значущою ланкою державних процесів. Але з середини 1970-х рр. вугільне джерело фінансового обігу затребувало великих іноземних інвестицій та державних субвенцій. Через те, що дивіденди від таких "вкладів" – процес важкий, довготривалий та ненадійний, уряд СРСР почав згортати усі держпрограми розвитку вугільної галузі та повністю їх закрити через занепад СРСР. Ера вугілля як палива закінчилася в світі й проблемний Донбас із депривацією населення отримала Україна. Тут часто й зараз присутня невідповідність бажаного і реально можливого. В Донбасі 33% людей у віці за 60, як ні в одному регіоні. Вони родом з СРСР, тобто все найкраще в житті вони пов'язують з радянським періодом, це обумовлює пріоритетність медіа покриття російських ЗМК, високий рівень довіри президенту РФ В. Путіну, тісні взаємозв'язки економічні, культурні, родинні, наукові з РФ та її Південним федеральним округом у першу чергу, російськомовність населення. Вони не стільки проросійські, скільки про радянські, але на фоні останніх політичних перетворень, разом з першою категорією, вони "зробили" псевдореферендум 11 травня 2014 р., голосуючи проти "фашизму" в обличчі України; 2) Паралельно з тим, відповідаючи на конкретні питання, ідею відокремлення області (регіону) від України та приєднання до іншої держави підтримали лише 8%. Тільки 17% населення Донбасу хотіли б, щоб їх область вишла зі складу України і створив свою незалежну державу (ДНР або ЛНР). Дослідники підкреслюють, що сепаратистські настрої в цілому в Україні більше підтримують люди старшого віку. Так, серед молоді до 30 років хотіли б від'єднати свою область і приєднати до іншої країни 13%, серед людей, яким за 55 років – 29%. У той же час значна частина населення (32%) вважає, що між західними і східними регіонами України існують глибокі політичні протиріччя, мовні та культурні відмінності, а також відмінності в економічному розвитку. Більш того, ці люди переконані, що в перспективі ці регіони

можуть роз'єднатися створити свої держави, або ж увійти до складу різних інших держав. Найбільше подібні ідеї популярні на Донбасі (58%) і на Півдні (48%), найменше така думка поширена в Центрі (20%) і на Заході (20%). На Донбасі ця думка про істотні суперечності між регіонами особливо поширена серед людей старшого віку – так думають 66% людей, яким за 55 років, і 49% – у віці до 30 років [12]; 3) За чисельністю та щільністю населення, Донбас є суперполітичною площиною (тут мешкають представники 130 етносів), Донецька область – це трохи більше 4% території, 10% населення, 15% – валового продукту і 25% експорту, але цей регіон сьогодні дотаційний. За умов, що кількість населення робить цей регіон вагомим електоральною картою, Донбас завжди отримував своє політичне представництво й відповідно бюджетне фінансування. Донбас дуже відрізняється від майже усіх регіонів країни за обігом капіталу, рівнем бізнес-адміністрування, кількістю міжнародних представництв та заходів світового рівня. В наслідок чого, "донецькі" (ФПГ та еліта) протягом років незалежності постійно виступали медіатором між Державою та Суспільством, пишучи сценарій вистав задля своєї вигоди. Мешканці регіону ставали заложниками своїх олігархів, претензій РФ та офіційного Києва. Україна мала періоди, коли Донбас ставав більш серйозним гравцем, ніж Держава, на жаль. Один з таких періодів – предмет цього дослідження.

5. *Контрольні точки взаємовідносин Держави і Суспільства* сьогодні закріплюються кров'ю мирних громадян Донбасу. Тут за єдину і сильну, вільну та горду Україну кладуть свої життя українські солдати і офіцери з різних куточків країни. Тут представники РФ з особливою жорстокістю намагаються встановити "сіру зону" з назвою Новоросія. Точку невороття вже подолано. Рационально, Україну до протестів зими 2013 року характеризує: монополізація країни, зубожіння народу, вихолощення середнього класу, зростання зовнішнього боргу, залежність від зовнішніх гравців, зрада національних інтересів державними діячами, "партійна доцільність", порожній політичний текст, примітивні соціальні ліфти, високий відсоток урбанізації і оголення прикордонних територій, ручне регулювання виборів, партій, свобод і прав громадян, незахищеність громади. Україна сьогодні це – втрата територіальної цілісності країни, зруйнована інфраструктура, непрацездатна економіка, зубожіння народу, залежність країни від зовнішніх гравців, зростання зовнішнього боргу, "партійна доцільність", примітивні соціальні ліфти, заангажований політичний текст, незахищеність громади, мобілізація населення без оголошення війни, міграція і еміграція, прагнення до монополії в країні шляхом військових дій, переділу бізнесу та інформаційних війн персональних внутрішніх гравців та їх "продуктів" – партій, одіозних персон, батальйонів і територій.

Принципова розбіжність між Україною "до" і "після" – згуртованість Громади. І зараз її час. Український народ або разом закріпить курс на вільну європейську країну, або знову дозволить владі вирішувати долю своїх дітей. Донбас та війна на Сході залишаться в політичній історії незалежної України як випробування на цілісність та міцність національного духу. Закріплення перемоги та відтворення мирного життя в зонах АТО

можливе лише за умов призначення військових губернаторів (на штатт післявоєнної Німеччини) та недопущення старої еліти до органів місцевої влади. Громада Донбасу перероджується на очах. Донбас вперше усвідомив цінність Держави і силу Суспільства не втратити її назавжди. Контрольна точка перемоги народу України та встановлення компромісного (Суспільства з Державою) шляху розвитку, стане практика усвідомлення територіальними громадами себе реальним політичним актором, що має вимогами прозорості державних рішень, самостійно здатний захищати інтереси міста та реальними вчинками відтворювати перспективи вільної самодостатньої країни.

Список використаних джерел

1. Dahrendorf R. Elemente der Theorie des sozialen Konflikts // Dahrendorf R. – Gesellschaft und Freiheit München, 1965.
2. Derrida Jacques. Echographies of Television: Filmed Interviews / J.Derrida, B.Stiegler. – Cambridge : Polity, 2002. – 174 p.
3. Failed States Index 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ffp.statesindex.org/>
4. Nations in Transit 2013 // Freedom House. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.freedomhouse.org/report/nations-transit/nations-transit-2013>
5. The 2012 legatum prosperity index. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.prosperity.com/Countries.aspx>
6. The Happy Planet Index. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gtmarket.ru/ratings/happy-planet-index/info>
7. Басовская Н. И. Столетняя война: леопард против лилии. – М., 2002. – 349 с.
8. Бурдьё П. Социальное пространство: поля и практики / Пьер Бурдьё; [пер. с франц.; отв. ред. перевода, сост. и послесл. Н. А. Шматко]. – М. : Алетея, 2007. – 576 с. – (Серия “Gallicinium”).
9. Ворожейкина Т. Может ли общество изменить государство: новые протестные движения и революция в Украине. – Доклад на “Московская школа гражданского просвещения”. – Голицыно, июнь 2014 г. // https://www.youtube.com/watch?v=yvnXos_sk0E
10. Гофман И. Анализ фреймов: эссе об организации социального опыта / Ирвинг Гофман; под. ред. Батыгина Г. С. – М. : Ин-т социологии РАН, 2003. – 752 с.
11. Zubarevich N.V. “Развитие крупных городов России. С креативного неба на землю” Лекция в рамках проекта “Городские среды” 31 марта 2014 года в ННГУ им. Н.И. Лобачевского // <https://www.youtube.com/watch?v=YmRhD5tcsY8>.
12. Киевский международный институт социологии. Майдан-декабрь и Майдан-февраль: что изменилось? (<http://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=226&page=2>)
13. Кристева Ю. Полілог / Ю. Кристева. – К. : Юніверс, 2004. – 482 с.
14. Кристева Ю. Самі собі чужі / Ю. Кристева. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2004. – 262 с.
15. Лещенко С. Борьба с теневой экономикой может вылиться в социальный кризис // http://institute.gorshenin.ua/news/1100_borba_s_tenevoy_ekonomikoy_mozhet.html
16. Нагорняк Т.Л. Брендинг території як державна та регіональна політика: [Монографія] / Т.Л. Нагорняк. – Донецьк : Видавництво “Ноулідж”, 2013. – 367 с.
17. Пискунов В. В. Концепт общественного договора: классические и современные формы. – Автореф. дис. ... к-та филос. наук. – М., 2005. – 21 с.
18. Пирс Ч. С. Логические основания теории знаков / Ч. С. Пирс; [пер. с англ. В. В. Кирищенко, М. В. Колопотина]. – СПб. : Лаборатория Метафизических Исследований философского факультета СПбГУ; Алетея, 2000. – 352 с.
19. Пресс-конференция А. Бородая и И. Стрелкова. Донецк. 10.07.2014. // <https://www.youtube.com/watch?v=08KdvFpz-84>
20. Соссюр Ф. Курс общей лингвистики / Ф. Соссюр. – М. : КомКнига, 2007. – 278 с.
21. Теневої сектор економіки України в 2013 году // <http://112.ua/ekonomika/tenevoy-sektor-ekonomiki-ukrainy-v-2013-godu-sostavil-poryadka-150-mlrd-dollarov-ekspert-20904.html>
22. Экономический раскол Украины // <http://voprosik.net/ekonomicheskij-raskol-ukrainy/>

References

1. Dahrendorf R. Elemente der Theorie des sozialen Konflikts // Dahrendorf R. – Gesellschaft und Freiheit München, 1965.
2. Derrida Jacques. Echographies of Television: Filmed Interviews / J.Derrida, B.Stiegler. – Cambridge : Polity, 2002. – 174 p.
3. Failed States Index 2013. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://ffp.statesindex.org/>
4. Nations in Transit 2013 // Freedom House. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.freedomhouse.org/report/nations-transit/nations-transit-2013>
5. The 2012 legatum prosperity index. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.prosperity.com/Countries.aspx>
6. The Happy Planet Index. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://gtmarket.ru/ratings/happy-planet-index/info>
7. Basovskaja N.I. Stoletnjaja vojna: leopard protiv lilii. – M., 2002. – 349 s.
8. Burd'e P. Social'noe prostranstvo: polja i praktiki / P'er Burd'e; [per. s franc.; otv. red. perevoda, sost. i poslesl. N.A. Shmatko]. – M. : Aletejja, 2007. – 576 s. – (Serija “Gallicinium”).
9. Vorozhejkina T. Mozhet li obshhestvo izmenit' gosudarstvo: novye protestnye dvizhenija i revoljucija v Ukraine. – Doklad na “Moskovskaja shkola grazhdanskogo prosveshhenija”. – Golicyno, ijun' 2014 g. // https://www.youtube.com/watch?v=yvnXos_sk0E
10. Gofman I. Analiz frejmov: jesse ob organizacii social'nogo opyta / Irving Gofman; pod. red. Batygina G.S. – M. : In-t sociologii RAN, 2003. – 752 s.
11. Zubarevich N.V. “Razvitie krupnyh gorodov Rossii. S kreativnogo neba na zemlju” Lekcija v ramkah proekta “Gorodskie sredy” 31 marta 2014 goda v NNGU im. N.I. Lobachevskogo // <https://www.youtube.com/watch?v=YmRhD5tcsY8>.
12. Kievskij mezhdunarodnyj institut sociologii. Majdan-dekabr' i Majdan-fevral': chto izmenilos'? (<http://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=226&page=2>)
13. Kristeva Ju. Polilog / Ju.Kristeva. – K. : Junivers, 2004. – 482 s.
14. Kristeva Ju. Sami sobi chuzhi / Ju. Kristeva. – K. : Vyd-vo Solomii Pavlychko “Osnovy”, 2004. – 262 s.
15. Leshhenko S. Bor'ba s tenevoj jekonomikoj mozhet vylit' sja v social'nyj krizis // http://institute.gorshenin.ua/news/1100_borba_s_tenevoy_ekonomikoy_mozhet.html
16. Nagornjak T.L. Brending terytorii' jak derzhavna ta regional'na polityka: [Monografija] / T.L. Nagornjak. – Donec'k : Vydavnytvo “Noulidzh”, 2013. – 367 s.
17. Piskunov V.V. Koncept obshhestvennogo dogovora: klassicheskie i sovremennye formy. – Avtoref. dis. ... k-ta filoz. nauk. – M., 2005. – 21 s.
18. Pirs Ch.S. Logicheskie osnovanija teorii znakov / Ch.S. Pirs; [per. s angl. V.V. Kirjushhenko, M.V. Kolopotina]. – SPb. : Laboratorija Metafizicheskij Issledovanij filosofskogo fakul'teta SPbGU; Aletejja, 2000. – 352 s.
19. Press-konferencija A.Borodaja i I.Strelkova. Donec. 10.07.2014. // <https://www.youtube.com/watch?v=08KdvFpz-84>
20. Sossjur F. Kurs obshhej lingvistiki / F.Sossjur. – M. : KomKnina, 2007. – 278 s.
21. Tenevoj sektor jekonomiki Ukrainy v 2013 godu // <http://112.ua/ekonomika/tenevoy-sektor-ekonomiki-ukrainy-v-2013-godu-sostavil-poryadka-150-mlrd-dollarov-ekspert-20904.html>
22. Jekonomicheskij raskol Ukrainy // <http://voprosik.net/ekonomicheskij-raskol-ukrainy/>

Nagornjak T. L., Doctor of Political Sciences, Associate Professor, Department of Political Science, National University of Donetsk (Ukraine, Donetsk), nagornyak@yandex.ru

The conflict between State and Society in Ukraine

The statehood's maturity always correlates with the strength of the nation's identity. The quality of such correlation becomes crucial and often being improved during the tests. Events late 2013 – early 2014 in Ukraine exposed the conflict between state and society, which resulted in the destruction of the country's integrity, the war in Donbass, identity's trauma of border territories and challenges for local communities.

Keywords: “Maidan”, “State and Society”, “Ukraine – 2014”, “the War in Donbass”.

Нагорняк Т. Л., доктор политических наук, доцент, профессор кафедры политологии, Донецкий национальный университет (Украина, Донецк), nagorniyak@yandex.ru

Конфликт Государства и Общества в Украине

Зрелость государственности всегда коррелирует с целостностью самоидентификации нации. Качество такой корреляции становится определяющей и часто совершенствуется во время испытаний. События конца 2013 – первой половины 2014 в Украине вскрыли конфликт между Государством и Обществом, который имел последствиями разрушение целостности страны, войну в Донбассе, травму идентичности пограничных территорий и вызов для территориальных общин.

Ключевые слова: “Майдан”, “Государство и общество”, “Украина – 2014”, “война в Донбассе”.

* * *

УДК 321:342.4

Валиев А.

докторант, Бакинский государственный университет (Азербайджан, Баку), matlabm@yandex.com

РОЛЬ И МЕСТО ПРИНЦИПОВ УГОЛОВНОГО ПРАВА В ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

Дифференциация уголовной ответственности относится к принципам уголовного права. Она регламентируется на основе законодательства и в рамках принципа справедливости. Уголовно-юридические принципы регламентируются посредством законов, и каждая статья закона может быть в последствие усовершенствована. Поэтому определение и роль принципов уголовного права могут меняться. Уголовно-юридические принципы определяют возможности совершенствования юридических норм и выступают как ведущие идеи законодательства. Вместе с этим, принципы уголовного права определяют основные направления прикладного действия уголовных законов. Уголовно-юридические принципы по содержанию и смыслу очень близки к принципам уголовно-юридической политики. Это связано с тем, что они придерживаются единой цели – борьбы с преступлениями.

Ключевые слова: принцип, принципы уголовного права, принципы уголовно-правовой политики, принцип справедливости, принцип индивидуализации ответственности и наказания.

(статья друкується мовою оригіналу)

В результате построения правового государства и реформ, основы которых были заложены общенациональным лидером Гейдаром Алиевым и успешно продолжены Президентом Ильхамом Алиевым, в нашей стране в течение короткого времени была сформирована правоохранительная политика, соответствующая демократическим принципам и международным требованиям, коренным образом отличающаяся от прежней.

Как известно, одно из важных условий успеха реформ в этой сфере заключается в обеспечении принципов уголовно-правовой политики, точнее, принципа справедливости. За последние 10 лет, в результате осуществления главой государства мер по восстановлению принципов справедливости в стране и повышению эффективности справедливых судебных решений, правовые реформы вступили на новый этап, в совершенствовании правоохранительной политики наступил переломный этап.

Президент Ильхам Алиев в своей речи на открытии Профессионально Реабилитационного Центра Молодежи с ограниченными возможностями здоровья отмечал: “Обеспечение принципа справедливости – один из самых важных критериев в обществе. Азербайджанское государство и в будущем будет проводить свою политику в этом направлении. В каждой сфере справедливость будет основным принципом. В некоторых случаях справедливость нарушается. Самая большая проблема заключается в нарушении принципов справедливости в международном праве, в отношениях между странами”.

Уголовно правовой политике присущи своеобразные принципы. Эти принципы, будучи неотъемлемой составной частью принципов внутренней и внешней политики, служат одной цели – борьбе с преступностью. Принципы уголовного права (закона) по своему содержанию и сущности очень близки принципам правоохранительной политики. Эта близость вытекает из служения их единой цели. Однако эти принципы нельзя уподобить.

Согласно общей теории права, говоря о правовых принципах, подразумеваются их основные источники, основные идеи, определяющие и выражающие их сущность. Говоря о принципе, подразумевается начало чего-либо, источник идеи [13, с. 149].

Принципы основные звенья права. Они отражают закономерности общественного развития, основные потребности соответствующего общества. Социальная обусловленность принципов, зависимость от реальных жизненных условий состоит именно из этого. В труде “Анти-Дюринг” отмечается: “Принципы бывают истинными только тогда, когда они соответствуют природе и истории” [9, с. 34].

Принципы уголовно-правовой политики

Принципы уголовно-правовой политики, обычно определяются как основные статьи, различающие идеи, стоящие в основе борьбы с преступностью. У принципов уголовно-правовой политики имеются своеобразные идеологические основы. Эти идеологические основы связаны со стратегией, составляющей основу государственной политики, определяющую ее основные направления. Эта стратегия применяется в решении всех общегосударственных задач.

Уголовное законодательство – это область, охватывающая борьбу с преступностью. В общей же борьбе с преступностью, помимо уголовно-правовых средств, используется также социально-экономические, политические, культурно-воспитательные и идеологические средства.

В юридической литературе, говоря о принципах уголовного права, обычно понимаются основные начала построения уголовно-правовой системы и системы уголовно-правового регулирования в целом [10, с. 46]. Принципы закона об уголовной ответственности – это основные принципы, состоящие из объективных руководящих установок в деятельности государственных органов по созданию и применению правовых норм, отражающих содержание закона [15, с. 37]. Подобное разъяснение уголовного права полностью соответствует изложению правовых принципов, показанных в общей теории права [11, с. 22]. Согласно общей теории права, правовые принципы всегда выступают в определенных конструктивных рамках [11, с. 23].

Правовые принципы не бывают и не могут находиться в застойном состоянии. Правовые принципы, отраженные в нормах закона, получают новый статус и новое нормативное содержание, что превращает их в определенный рабочий механизм. Поэтому правовые принципы невозможно представить пассивными. В юридической литературе совершенно правильно говорится, что правовые принципы состоят не из абстрактных статей, они являются важным инструментом регулирования правовых отношений [10, с. 23]. На самом